

„A Gyermekért”
Országos Gyermekegészségügyi Társaság Kiadványai

1. szám.

A gyermekkor közegészségügyének // bajai //

„A GYERMEKÉRT” Országos Gyermek-Közegészségügyi Társulat alakuló közgyűlésén elmondta:

Dr. SZANA SÁNDOR udvari tanácsos
a budapesti állami gyermekmenhely igazgató-főorvosa

Budapest 1917. Pfeifer Ferdinánd-féle könyvkereskedés
(Zeidler Testvérek) IV., Kossuth Lajos-utca 7.

A nagy seb, a melyből a nemzet teste vérzik, sürgős és alapos gyógykezelést igényel. A gyógyítás munkájában mi is részt akarunk venni, mint szervezett társadalom. A harctéri veszteségek még nem ismeretesek, de a németek hivatalosan is közzétett becslései alapján félmillió emberre tehető a háború végéig veszteségünk. De a harctéri veszteségektől egészen eltekintve, kizárólag az elmaradt szülések és az első évben fokozódott *polgári* halandóság folytán veszteségeink az elmúlt év végéig 600.000 embert tesznek ki. Így tehát, ha a folyó év végéig tart a háború, másfél millió embert kell pótolnunk.

De súlyosak azok az ártalmak is, a melyeket a harcterről visszatérők és az itthon maradtak minőségi irányban, vagyis qualitative elszenvedtek. A harcterről visszakerültek majd mindegyike testi épségében megrokkant. A nemi bajok, a rheumatismus, a tüdőcsúcsok gyengülése, az idegrendszer gyengülése a teljes megrokkantakon felül is az emberek óriási tömegét teszi minőségileg gyengévé. De gyengítette minőségi értéküket az erős dohányzás, a fekete kávé, a szesz italok megszokása is.

Az itthonmaradt szegénysorsú néposztály, elsősorban a hadbavonult munkások gyermekei, nagyon sokat szenvedtek. Az érzékeny gyermekvilág ezt legjobban érzi, legjobban szenved el. Németországban az iskolás gyermekeken végzett mérések a test növekedésének csak a legutolsó időben csak egészen mérsékelt visszamaradását mutatják. De ha a gyermekorvosi rendeléseken a gyermekanyagot figyeljük, a hiányos táplálkozás sok ártalmát állapíthatjuk meg. Objective statisztikai adataink nincsenek. De a testi és lelki fejlődés együtt jár és a gyermekvilág lelki életének súlyos ártalmait a háború folytán statisztikailag meg tudjuk állapítani. A háborúban résztvevő összes államok fővárosaiból a hivatalos adatok azt mutatják, hogy a bűnbe keveredett, a kriminalis

gyermek számunk és minden más fővárosban is az azelőttinek kétszeresére, sőt annak többszörösére emelkedett. A bíróságok elé került esetei a fiatalok bűnösöknek megsokszorozódtak. Ezen megdöbbentő emelkedése a gyermekvilág erkölcsi züllésének bizonyítéka a gyermekek erkölcsi elhanyagolásának, már pedig, a kik a züllött gyermekekkel foglalkoztunk, tudjuk, hogy az erkölcsi elhanyagolás s a testi elhanyagolás az esetek túlnyomó nagy többségében együtt jár.

De a háború bajai tulajdonképp csak tetőzték a már meglévő bajokat. Magyarország gyermekegészségügye már a háború előtt is igen rosszul állt. Kifejezést nyernek e nagy bajok nagy halandóságunkban. Értsük meg jól!! A nagy halandóság a gyermekkor bajainak nem egész összességét fejezi ki. Mindig arra kell gondolnunk, hogy ha egy gyermek valamely betegségben, például bélhurutban meghal, legalább ötször annyi gyermek ugyanabban a betegségben szenvedett, de meggyógyult belőle. Tudnunk kell ugyanis, hogy olyan betegség alig van, a melyben mindenki, a ki azt megkapja, meghalna. A betegségek túlnyomó száma olyan, hogy az abban megbetegedettek közül csak bizonyos százalék hal meg.

A midőn tehát azt mondjuk, hogy Magyarország halálozása nagyon rossz, rosszabb mint másutt, akkor azzal is tisztában kell lenni, hogy akkor Magyarországon a megbetegedések száma is sokkal nagyobb, mint másutt. Már pedig a megbetegedések először is nagy nemzetgazdasági kárt jelentenek, de nagyon sok betegségből s főleg gyermekbetegségből a meggyógyult csak elcsenevészsedve, életerejében, ellentállóképességében megtörve került ki.

Fájdalom, azt a szomorú tényt kell közölnöm, hogy valamennyi európai állam között csak Románia s Oroszország az, a mely mögöttünk áll a halálozások gyakorisága tekintetében.

Magyarországon ezer lakosra évente 25 haláleset esik, ezzel szemben a Skandináv államokban már annyira javult a halandóság, hogy ott körülbelül csak félannyi hal meg, mint Magyarországon. Ezekben az államokban, mint *Kovács Alajos* kimutatta, körülbelül 100 év előtt volt a halálozási arányszám azon a fokon, a melyen most nálunk áll. Ha tehát Magyarországnak olyan halandósága volna, mint a Skandináv államoknak, úgy *évente egy negyedmillió emberrel kevesebb halna meg Magyarországon.* Szédítő egy gondolat, kiszámítani, hogy egy negyedmillió embernek évente való elvesztése mily óriási nemzetgazdasági kárt jelent. Ha még hozzávesszük, hogy ezen negyedmillió ember halálozása leg-

alább egymillió, de valószínűleg kétmillió ember felesleges megbetegedésével jár, ha ennek is a közgazdasági kárát kiszámítjuk, azt kell mondanunk, *hogy jövedelmezőbb befektetése ennek az országnak nem lehet, mint óriási halandósága ellen küzdeni.*

Hangsúlyoznom kell itt, hogy nem csecsemőkről beszélek most, hanem az összlakosságról, tehát a csecsemőkoron túl levők s így a felnőttek, tehát már sokkal értékesebbek közül is feleslegesen elpusztuló emberéletekről van itt szó.

Azt fogja erre talán valaki mondani, mi nem ismerjük a skandináv viszonyokat. Ott talán a *klima* egészen más és talán épp a klimatikus befolyások döntők abban, hogy ott ily kevés ember hal meg. Fájdalom, abban a helyzetben vagyunk, hogy kimutathassuk, hogy nem a klíma dönti el a dolgot, hanem a *kultúra*. Hogy átérezhessük — szeretném mondani átszégyelhesük — azt, hogy Magyarország halandósága mily szégyenletesen nagy, hogy a mi hiányos kultúránk s nem a természeti viszonyaink okozzák, hogy évente *egy negyedmillió ember feleslegesen pusztul el nálunk*, azt nem is kell a skandináv államok halálózásával megállapítani, hanem megállapíthatjuk még sokkal szomorúbban magyar példákkal.

Magyarország halálózása az 1906-1910. évek átlagában ezer lakosra 25. Nézzük már most azt, hogy Magyarország törvényhatóságai között hol a legkisebb halandóság? A Kárpátok bércei alatt, a Duna-Tisza közti alföld virányos rónáin? Hol hal meg az országban a legkevesebb ember? A válasz meglepő. A legkevesebb halálózás Budapesten történik! Budapesten, ha a vidékről feljött és kórházban elhalt idegenek számát levonjuk, ezer lakosra csak 15 ember hal az országos 25-tel szemben. Tehát Budapest halálózása közel jár a skandináv államok halálózásához.

(A vidéki járások között közel jár Budapesthez két zalavármegyei járás és pedig: a zalavármegyei novai és a zalavármegyei alsó-lendvai járás. Ezek halandósága 17.) Ebből az a tanulság következik, hogy a poros, füstös, túlszűfolt lakásokkal telített Budapest, a mely túlnyomóan ipari lakosságból áll, a kik füstös, poros, egészségtelen gyárakban dolgoznak, ennek a lakosságnak a halandósága kisebb, mint az Isten szabad természetében dolgozó földműves lakosság halandósága. Tehát nem a klíma, nem a szabad természet, nem a természet előnyei döntenek el a nagy halandóságot, hanem a *kultúra*.

De ezt még fokozottabban is tudjuk bizonyítani.

Magyarországon vannak járások, mint a Biharmegyei béli járás, a melynek halandósága 45. Tehát ott minden ezer ember közül háromszor annyi ember hal meg, mint Budapesten. A Bihar vármegyei belényesi járásban, a Bihar vármegyei tenkei járásban a halandóság 37, illetőleg 36 – a budapesti 15-tel szemben.

Ezekkel az óriási halálozási számokkal szemben nézzük most már Budapest halandóságát egyes kisebb területein és akkor a következő meglepő dolgokat fogjuk találni.

Osszuk a budapesti V. kerületet, a Lipótvárost, három részre, és pedig a Lipótvárosnak a körúton belül eső részére, a Lipótvárosnak a beltelekhez tartozó, de a körúton kívül eső részére és a Lipótvárosnak kültekére. Tudjuk mindannyian, hogy a Lipótváros körúton belüli részét túlnyomóan gazdag emberek lakják, kültekét pedig a legnyomorúságosabb, legszegényebb proletár lakosság lakja.

Nézzük most már ezen három rész halandóságát.

A Lipótvárosnak a körúton belül eső részében (a melyben 28.000 ember lakik) a halandóság nem több, mint 10⁰/₁₀₀ tehát az országos 25-tel, a biharmegyei béli járás 45-ével szemben itt ezer lakos közül évente csak 10 hal meg. Ha Magyarország halandóságát le tudnánk szorítani a Lipótváros belsejének a nivójára, évente **315.000 emberrel kevesebb halna meg** Magyarországon, mint a mennyi ma valójában meghal.

Uraim, ezek hatalmas nagy számok !

De a Lipótváros példájából még egy rendkívül tanulságos következtetést kell levonnunk és ez az: a míg a Lipótváros körúton belüli részében a halálozás 10, a kültekén a halálozás 23, tehát több mint kétszer akkora.

Tehát a vízvezeték, a csatornázás mellett is a lipótvárosi kültelek proletár lakóinak nyomora, vagyis a lakás-túlzsúfoltság, a kellő táplálkozás hiánya a halálozást megkésztet. Hasonlítsuk most már azonban össze a Lipótváros legszegényebb kültelki proletár népségének a halálozását a falusi nép halálozásával, a mezőgazdasággal, őstermeléssel foglalkozó lakosság halálozásával s akkor azt látjuk, hogy a legszegényebb budapesti kültelki lakosok halálozása 23, *míg az őstermelőké 27*, tehát a pesti legszegényebb lipótvárosi kültelki emberek halálozása még mindig jobb, mint a nemzetfenntartó, egészséges munkaviszonyok között az Isten szabad ege alatt dolgozó őstermelő, mezőgazdasági lakosság halálozása.

Nézzük most már a halálozást különböző *korosztályok* szerint. Nézzük külön a csecsemőkort, külön a 7 éven aluli gyermekeket és külön a felnőtteket. A hét éven felülieket is a felnőttekhez sorozhatjuk, mert a 7 éven felüliek 86%-a felnőtt. A csecsemőkor halandósága, fájdalom, Magyarországon Ausztria és Oroszország után Európa összes államai között a legnagyobb. A csecsemőkor viszonyaira itt részletesen kiterjeszkedni nem akarok. A csecsemőkor védelmére megalakult a Stefánia-Szövetség, a mely rövid egy évi fennállása óta oly hatalmas szép munkát produkált máris, a melynek Magyarország kulturális történetében kétségtelenül nyoma lesz.

A csecsemőkor védelmével tehát itt e helyen foglalkozunk nem kell. De éppen támaszkodva a Stefánia-Szövetség munkájára, ki kell jelentenünk azt, hogy feladatunknak akarjuk tekinteni, hogy azt a munkát, a melyet a Stefánia-Szövetség a csecsemőkor számára oly mintaszerűen végez *gróf Apponyi Albert, Szterényi József és Tauffer Vilmos* vezetése mellett, azt a munkát a csecsemőkoron túl levő *gyermekek számára folytatni akarjuk*. Nem lehet és nem szabad akkor, mikor nemzetmentő munkát akarunk végezni, belenyugodni abba, hogy a csecsemőt megmentettük, azontúl pedig a gyermek védelmével többé ne foglalkozunk. A csecsemőkorból kilépő gyermekek védelméért „*A gyermekért*” jelszó alatt meginduló társaságunk akar harcolni.

Ezen kor, vagyis a csecsemőkoron túli gyermekkor főveszélyét a *fertőző betegségek* teszik.

Túl sok számmal terheltem meg már Önöket, de azért még egy nagyon szomorú számra kell felhívnom figyelmüket. Ez a szám oly lesújtó, oly megdöbbentő, hogy maga ez a szám adja meg társaságunk alakulásának a jogosultságát.

Magyarországon, ha a fertőző betegségek csak oly mértékben dúlnának, mint Poroszországban, évente 70.000 emberrel kevesebb halna meg. Nem csecsemőről van itt szó! A csecsemő csak ígérvény, itt azonban túlnyomóan a csecsemőkorból már kilépett nagyobb gyermekekről s felnőttekről van szó. 70.000 embert tudnánk évente megmenteni, ha a fertőző betegségek elleni óvintézkedések nálunk oly színvonalon állnának, mint Poroszországban, a mely pedig keleti részeiben szintén sok a magyar viszonyokra emlékeztető primitív kultúrájú résszel bír még.

A fertőző betegségek között legelől jár a tüdővész. Tüdővészben Magyarországon több mint kétszer annyi ember hal meg, mint Németországban.

Még szomorúbb a viszony, ha a négy legfontosabb heveny fertőző gyermekbetegséget nézzük, a kanyarót, vörhenyt, diphtheriát és szamárhurutot.

100.000 lakosra e négy betegségben esik halott:

Franciaországban	29
Németországban	82
Magyarországon	175

Egyedül Oroszországban rosszabbak a viszonyok. Gondoljunk most arra, hogy heveny fertőző betegségben meghalt egy gyermekre átlag 10 ugyané betegségben megbetegedett esik, akkor tisztában kell lennünk a betegségek okozta károkról, melyeket jelentőségükben *Pfaundler* a csecsemőhalandóság okozta károk mellé tesz.

Hogy Magyarországon mily irányban kell küzdeni a fertőző betegségek ellen, egyetlenegy adat mutatja és ez az, hogy Magyarországon évente *42.000 ember hal meg fertőző betegségben* s a betegséget ***nem orvos állapította meg.*** Méltóztassék most már elképzelni, hány gyermek kell, hogy egy községben elhaljon, míg az a nem orvos halottkém rájön arra, hogy talán ezek vörhenyben haltak meg.

Társaságunk egyik *főfeladata lesz tehát a fertőző betegségek elleni rendszeres harcot sürgetni.* Meg kell teremtenünk a legkisebb falutól a legnagyobb városig a védelmet a fertőző betegségek ellen. A fertőző betegségek gyors felismerése, a fertőzött beteg lehetőleg tökéletes elkülönítése s a fertőzött lakások leggondosabb fertőtlenítése az eszközök, melyekkel a fertőző betegségek ellen küzdeni lehet.

A heveny fertőző betegségek mellett a *tüdővész* az, a mely a gyermekkorban nagy ellensége. A felnőttek *tüdővészének* csirái a csecsemő- és gyermekkorban rakatnak le. A *tüdővész* elleni harcban résztvenni, a *tüdővész* elleni harcot már a gyermekkorban fokozott eréllyel vinni, lesz társaságunk egyik *főfeladata.* Követelnünk kell, hogy az iskolaorvosok, községekben a községi orvosok, körorvosok évenként legalább kétszeri vizsgálattal a rosszul tápiáit, *tüdővészre* hajlamos gyermekeket megjelöljék. Ezen gyermekek *socialhygienés* védelme kell, hogy. azután társaságunk egyik legfőbb gondját tegye. A *tüdőbeteggondozó* intézetekkel egyetemben, ott, a hol ilyenek nincsenek, azokat pótolva, vagy azok életbeléptetésén fáradozva, ezen gyermekeknek különleges erősítést kell követelnünk. Lakásuk *hygienéje* szervezendő, iskola-idejük megrövidítendő. Pormentes kertben, közeli erdőben fekvő kúra rendezendő számukra. Nem-

csak az ezen betegségre hajlamos, de valamennyi gyermek számára követelnünk kell, hogy iskolai kirándulások szervez-
tessenek, az iskola-hygiene javíttassék.

De fertőző betegség elleni harcz nem létezik orvosok nélkül és így az orvosi kérdésbe kapcsolódik be a fertőző betegségek elleni harcz épp úgy, mint a nagy halandóság ellen irányuló küzdelem. Törvénnyel büntetni azt, a ki orvost nem hív, értéktelen, nem ér semmit. 40 év óta bünteti elég szigorúan a közegészségügyi törvény azt, ki hét éven aluli korban meghalt gyermekét nem gyógykezelte. Mégis azt látjuk, hogy még az utolsó években is a 7 éven alul elhalt gyermekeknek közel a fele nem volt gyógykezelve. De az az 50%, a ki gyógykezelte, arra is csak inkább azt lehet mondani, hogy orvos látta, de nem gyógykezelte. Nem lehet gyógykezelésnek nevezni azt, ha egy beteg gyemekhez két hétben egyszer kerül el a körorvos, vagy a máihaldokló gyermekhez hívják az orvost.

A gyermek közegészségének bajait tehát ebben a két adatban foglaljuk össze :

a) *Magyarországon 70.000 ember hal meg évente feleslegesen fertőző betegségekben és b) a Magyarországon elhalt gyermekeknek közel a felét orvos nem gyógykezelte.*

A gyermekkor halálozásának csökkentése s a gyermekkor egészségügyének emelése céljából követelnünk kell tehát elsősorban, hogy Magyarország orvosainak a száma lényegesen szaporíttassék, és a mi talán még fontosabb, el kell érni azt, hogy az orvosok egyenletes eloszlása város és falu között biztosíttassék. A nagy városok orvosokkal talán túlbőven vannak ellátva, viszont vannak orvosi köreink, a hol 15-20.000 emberre egy orvos jut. Nagyon szavahihető tanuk bizonyítják, hogy Magyarországon vannak községek, a melyekben évek óta orvos nem járt. Ezen a súlyos bajon segíteni kell.

És a segítség nem is nehéz, a segítség könnyű.

Magyarországon mindent, a mi pénzbe kerül, az államtól szoktak várni. íme, az orvosi kérdés megoldásához semmiféle anyagi áldozat vagy legalább számbavehető anyagi áldozat nem kell az államtól. Nem új dolgokat akarunk felfedezni, nem új dolgokkal, ki nem próbált dolgokkal jövünk, nem akarunk ugrást a sötétbe javasolni. Az orvosi kérdések megoldására csak azt akarjuk javasolni, a mit Németország csodálatos eredménnyel már véghez is vitt. *Kérjük a betegség elleni biztosítás kiterjesztését a mezőgazdasági munkásokra is.*

Mélyen tisztelt uraim! Majdnem hihetetlennek fog látszani, hogy Magyarországon, a mely agrár állam, a hol agráriusok a nemzet vezetői, agráriusok bírják a politikai hatalmat, a mezőgazdasággal, az őstermeléssel foglalkozó népesség egészségügye érdekében nem történik semmi. Ezzel szemben a kereskedelemmel és iparral foglalkozó munkásság egészségügye aránytalanul jobban, sőt egyes helyeken, mint a fővárosban, kitűnően van megoldva.

Egészen sajtáságos a helyzet. A szocialis lelkiismeretet fejlesztő és ébren tartó „Az Est” hasábjain nagyon sokszor olvassuk, hogy egy ipari munkás gyermekéhez elhívták a pénztári orvost; az orvos nem jött el kellő időben, vagy nem csinált helyes diagnoszt, s egy *gyermek* meghalt. Fegyelmi vizsgálat indul meg az orvos ellen, a lapok hasábokat írnak az ítéletről, az orvost elcsapják. A közvélemény tapsol. Egy helytelenül kezelt gyermek halála meg van *bosszulva*.

Ezzel szemben szíveskedjék tudomásul venni, hogy Magyarországnak ezer lakosnál kevesebb lakossal bíró községeiben – ilyen községekben 4 millió ember lakik – *száz elhalt közül 80-at orvos nem gyógykezelt. Száz ember közül* tehát 80 hal meg anélkül, hogy orvost egyáltalán látott volna. Ez pedig történik Magyarországon évről-évre és e felett a közvélemény nyugodtan napirendre tér, ezzel nem foglalkozik senki, ezzel nem törődik senki.

Ezen áldatlan állapot azonnal megváltoznék, ha Magyarország őstermelő lakossága, napszámosai, házicselédei is úgy, mint Németországban, a Munkásbiztosító Pénztár keretébe bevonatnának s így mindezeknek s családtagjaiknak is járna betegség esetén ingyen orvos, ingyen gyógyszer s a családfő keresetképtelensége esetén napi táppénz.

Az ipari munkások biztosítása az államnak egy fillérjébe sem kerül, csak az ellenőrzés kerül évente nem egészen két millió koronába. Hasonló alagra fektetve, a mezőgazdasági munkások biztosítása sem kerülne az államnak semmibe. Társaságunk tehát a gyermekek közegészségének javítása okából erős harcot fog indítani az irányban, hogy a munkásbiztosítás kiterjesztessék a 4 millió iparral és kereskedelemmel foglalkozó lakosságról a 11 millió mezőgazdasági lakosságra is. így azután minden faluba jut ingyen orvos, ingyen gyógykezelés minden mezőgazdasági munkás s napszámos gyermekének.

Magyarország közegészségügyének a nemzeti néperő megújodásához szükséges mérvre való felemelése *kizárólag a*

munkásbiztosításnak az őstermelő lakosságra való kiterjesztésétől várható. Ezenkívül állást foglalunk az egészségügyi ministerium s a *Liebermann* által propagált egészségi rendőrség mellett.

Magyarországon közel *egy és fél millió nő jár munkába.* A munkába járó anyák gyermekei a legnagyobb veszélyeknek vannak kitéve. A nép már tudja is, hogy aratás idején, midőn az anyák nagyobb tömege megy munkába, a gyermekek nagyobb számmal halnak meg. Midőn egy gazdag járszági faluban a csecsemőhalandóság okát tanulmányozva, megkérdeztük egy anyától, hogy miért halt meg viruló öt hónapos csecsemője, azt válaszolta – mint a világ legtermészetesebb dolgát – „*elvitte az aratás*”.

Már pedig nem szabad, hogy az anya szorgalma gyermekének sírt ásson. Nem szabad, hogy épp a szorgalmas, lelkiismeretes anya gyermeke pusztuljon el, a munkától húzódozó anya gyermeke megmaradjon. A Stefánia-Szövetség a munkába járó anyák csecsemőgyermekei védelmének kérdését gondos tanulmány tárgyává teszi. Társaságunk feladata lesz ezen tanulmányok eredményét a csecsemőkoron túl levő gyermekekre átvinni.

Kétségtelen már ma, hogy a megoldás úgy a csecsemőkre, mint a csecsemőkoron túl levő gyermekekre nézve nem intézetek felállítása lesz. Bármilyen hasznosak is a szoptató-szobák, a bölcsődék, ezek nem fogják a gyermekek legnagyobb tömegét befogadni, több más ok között épp a fertőző betegségek miatt. A legfontosabb védelmi eszköz lesz mindig *a védőnő*, vagyis a gondosan, alaposan és lelkiismeretesen kioktatott hivatásos védőnő, a ki elmegy a családba és ott tanítja meg a családot, hogy hogyan kell a gyermeket gondozni, hogyan kell a gyermeket ápolni, tápiálni akkor, ha munkába jár az anya.

A védőnői rendszer kiépítése a csecsemőkoron túl lesz társaságunknak ugyanazon fontos feladata. A védőnőknek a Stefánia-Szövetség által Magyarországon kezdeményezett és remélhetőleg csakhamar az egész országot behálózó intézménye alkotja meggyőződésünk szerint a gyermekvédelem és embervédelem alapját is.

Minden községben kell hogy legyen hivatásos közeg, a mely az egészségügy, az egészséges és beteg gyermek és ember gondozásában jártas, a melynek ily irányú tudását állami vizsga ellenőrizte, ismétlőtanfolyamok erősítik. Ennek feladata a védelemre szoruló csecsemőket, gyermekeket, betegeket meglátogatni, mindenütt terjesztve elsősorban az orvosi

beavatkozás szükségességét, sürgetve az orvos jövetelét, terjesztve a hygienes gondozás és ápolás tudását s ügyelve, hogy az orvos rendelései végrehajthatassanak.

Hogy ez az intézmény mily áldásosan tud működni, arra nekünk nem is kell külföldi példákra hivatkozni. Fótra kell csak hogy elmenjünk. Ott *gróf Károlyi Lászlóné* genialis embervédelmi alkotásában ezt a szép gondolatot teljességében megvalósítva láthatjuk.

Ismerek egy előkelő urat, kinek apja alispán volt. El szokta mondani, hogy 13 testvére született, ebből hárman maradtak meg. Meg voltak ők szokva, hogy minden évben jön egy gyerek, meghal egy gyerek s ezt ők mindig igen természetesnek találták, sem a szülés, sem a halál nagyobb lelkiizgalmat nem keltett. Fájdalom, a halálnak ez a megszokása még ma is a magyar vidék túlnyomó részében fennáll. Nem csoda, oly gyakran találkoznak a halállal. Ezzel szemben tessék Fótra menni és ott nézni azt az ideges nyugtalanságot, ha egy gyermek meghal. A kegyelmes asszony munkatársaival odasiet, kutatják, ki a hibás, mi történt itt, mi mulasztatott el. De nem elégszik meg a grófnő ezzel sem. A fővárosból többen szoktunk évente többször is kimenni és minden egyes haláleset részletes körülményeit átkutatjuk. Kutatjuk, kellett-e ennek a gyermeknek meghalni, nem lehetett volna-e ezt a halálesetet megakadályozni.

Ha *gróf Károlyi Lászlóné-t* nem is tudunk minden faluba adni, de a gondolat minden faluban végrehajtható. Védőnő kell minden faluba, a ki az egészség, az embervédelem gondolatát ott képviseli.

A védőnő fogja keresztülvinni a newyorki közegészségügy igazgatójának gondolatát, a mely Amerikában már 6 év óta végre van hajtva és a mely az „életmeghosszabbító intézet”-ben bírja középpontját. Ez a gondolat abban áll, hogy minden egyes ember, bármily egészségesnek látszik is, időnként orvosilag megvizsgáltatik, megvizsgáltatik a lakása és orvosi meg hygienes tanácsokkal láttatik el. Meglepők ezen életmeghosszabbító intézet eredményei. A kereskedelmi alkalmazottak világából megvizsgáltak közül teljesen egészséges csak 3% volt, valamelyes betegsége volt 96%-nak és erről közülök csak 3% tudott. A megvizsgáltak $\frac{1}{3}$ -a cukorbeteg vagy vesebeteg volt, anélkül, hogy ezt sejtette volna,

Ezen célzt kell hogy szolgálják védőnőink is. A falu minden egyes gyermeke a védőnő közvetítésével az orvos egészségügyi ellenőrzése alatt kell hogy álljon. Az orvos feladata nemcsak a beteg gyógyítása, de elsősorban a beteg-

ségek megelőzése. Hogy ezen régi-régi elv minél tökéletesebben vitessék át az életbe, lesz egyik legfontosabb feladatunk!

De a védőnői intézmény szükségessége Budapesten is fennáll. Budapesten a beteg gyermekek ambuláns gyógykezelésére sok alkalom van, bár még mindig nem elegendő. Gyermekkórház, főleg fertőző betegek számára, nagyon kevés van. Budapesten tehát gyermekrendelőintézetekre és főleg gyermekkórházakra nagy szükség van. Ezek építését Budapesten és vidéken sürgetni, és a mennyire a társaságnak módjában lesz, saját hatáskörében fel is állítani, lesz további feladatunk.

De társaságunk szükségesnek tartja a szenvedő gyermekek érdekében, elsősorban itt a fővárosban, más irányban is működni. A Budapesten és vidéken működő nyilvános és betegpénztári gyermekorvosi rendeléseket kivétel nélkül kitűnő, lelkiismeretes orvosok vezetik. Az orvos gondos vizsgálat után az aggódó anyának megadja az orvosi tanácsot. A gyermeknek rendszerint, hacsak heveny betegségről nincs szó, azt a tanácsot adja, hogy jobb és bővebb táplálkozásban részesüljön a gyermek, hogy sokat legyen szabad levegőn, otthon is gondos, jól szellőztetett szobában tartózkodjék. Azután kap még egy receptet.

Ha nem a Munkásbiztosító Pénztárnak tagjáról van szó, akkor már a recept – a vény – nagy gondot okoz. Felejtethetlen marad előttem egy újpesti eset. Egy hadbavonult felesége beteg gyermekét az újpesti kitűnő gyermekkórház rendelésére vitte, ott receptet kapott. Mint jó anya, a receptet megcsináltatta s a recept ára felemésztette az egész napi hadisegélyét, úgy hogy azért, hogy beteg gyermeke gyógyszert kapjon, ő és három gyermeke azon a napon nem ehetett semmit. Midőn azután megnéztem a receptet, melynek kedvéért az egész család egy napig éhezett – az *étvágygerjesztő szer* volt. És ez ismétlődik, fájdalom, nap-nap után, sok száz meg száz esetben Budapesten s az egész országban.

Társaságunk már a megalakulás előtt ezen némileg változtatott, a mennyiben hadbavonultak számára oly rendelőintézetet nyitott, melyben hadbavonultak gyermekeinek ingyen rendelnek, de egyúttal ingyen adják a gyógyszereket is. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár socialis érzékű igazgatója, *Kiss Adolf* és socialis érzékű tudós főorvosa *Friedrich Vilmos* dr. jóindulatából nagyon rövid idő alatt a Budapesti Munkásbiztosító Pénztár összes rendelőintézetei a hadbavonultak gyermekeinek rendelkezésére fognak állani, olyképp,

hogy ott társaságunk költségén ingyen gyógyszereket fognak kapni.

De az ingyen-gyógyszerrel a gyermek védelmének kérdése még nincs megoldva.

Az orvosi rendelőintézetek kell, hogy védő intézménnyé, gondozó intézménnyé alakuljanak át, vagy ilyennel egészítessenek ki. Nem szabad, hogy egyszerűen azt mondjuk az anyának : adjon a gyermekének jobb táplálékot, adjon meleg ruhát, küldje nyáron falura, a midőn tudjuk, hogy az anya mindezt nem teheti. Ezzel a szenvedő szegény anya boldogtalanságát még fokozzuk. Oda kell állnunk a szerencsétlen anya mellé és meg kell neki mindezeket, a gyógyszerelnél rendszerint aránytalanul fontosabb dolgokat szerezni. Budapesten a társadalom nagyon sok jótékony intézményt tart fenn. A ki ezekről az intézményekről tud, sok esetben már ma is boldogulhat. Ingyen ruha, ingyen czipő, ingyen ebéd, ingyen tej, ingyen kenyér, ingyen nyaralás, ingyen Balaton melléki fürdőzés, minden létezik annak, a ki tud róla. Társaságunk vállalni akarja, hogy a szegények beteg gyermekeit mindehhez hozzájuttatja.

A Népjóléti Központ, a Stefánia-Szövetség s az *Országos Gyermekvédő Liga* bevált és fényes sikerrel működő közbenjárásával akarja társaságunk e czélt elérni. *Be akarja vinni minden egyes gyermekorvosi rendelésbe a gyermekvédelem gondolatát.* A beteg gyermek rendelőintézete a beteg gyermek védelmi gondozó intézetévé fog válni.

A gyermekkor egészségügyi védelmének kérdéséhez tartozik *a sokgyermekű családok védelme.* Az állam érdeke a sok gyermek, az egyénnek éppenséggel nem érdeke az. Körül kell csak nézni és látjuk, hogy mennyivel jobban él az, a kinek nincs gyermeke, vagy csak egy-két gyermeke van. A nemzet azonban — ha ezen önzés általános lesz — el fog pusztulni. Ha minden házaspárnak három gyermeke lesz, akkor a nemzet mai nagyságában megmaradhat, de hogy a nemzet szaporodjon, ahhoz kell, hogy minden családnak legalább négy gyermeke legyen. Nyilvánvaló tehát, hogy a sokgyermekű családoknak védelme a nemzetvédelem egyik legfontosabb eszköze. Ha az állam, a törvényhatóság, a község, a társadalom a sokgyermekű családokat nem védi, életharczukban nem támogatja, akkor pótolhatlan mulasztást követ el. Társaságunk tehát a gyermek érdekében mindent el fog követni, hogy a sokgyermekű családok védelmét a socialis fejlődés minden egyes mozzanatába belevigye, a jogalkotásba, a közigazgatásba, a vasúti s közvasúti tarifa-

politikába, mindenhová bele kell vinni azt a gondolatot, hogy gazdasági védelemben részesüljön az, a kinek több gyermeke van.

A Stefánia-Szövetség megismeri a székesfőváros összes védelemre szoruló csecsemőit. A mint ezek a csecsemőkort túllépik, társaságunknak fogja további védelemre átadni a gyermekeket. *Tauffer Vilmos*-nak ezen kitűnő gondolatát, hogy a Stefánia-Szövetség védőnői által veszélyeztetettnek talált gyermeket tovább kell védeni, társaságunk fogja végrehajtani. Viszont ha társaságunk gondozó intézményeiben különösebb védelemre szoruló csecsemőket talál, a Stefánia-szövetség figyelmét fogjuk erre felhívni. Azzal tehát, hogy a csecsemőkori túli gyermekek egészségügyének minden kérdésével behatóan foglalkozik, az e korú gyermekeket fokozott egészségügyi védelemben részesíti és a társadalom már létező intézményeinek socialis védelmét nekik megszerzi, hézagot pótol társaságunk.

Ezek azok a módok, melyekkel társaságunk erős harczosa akar lenni annak a mozgalomnak, a mely *a magyar nemzeti néperő megújítását, megszorodását és megnemelését* czélozza.

**Kiadja a „A Gyermekért”
Országos Gyermekegész-
ségügyi Társaság
Budapest, Sütő u. 2.**

Pápai Ernő műintézete Budapest.